

REVENIREA STATULUI-NAȚIUNE PE SCENA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Cristian Moisoiu¹

Institutul de Economie Mondială – Academia Română, București, România

Rezumat

Articolul de față încearcă să prezinte pe scurt ipoteza în care statul-națiune revine ca și actor relevant pe scena politică și economică internațională. Globalizarea, prin formele ei de manifestare, concomitent cu universalizarea pax americana, ca model nucleu al globalizării, au extrapolat atât de mult ideea de ordine naturală și economie de piață, încât părea că orice discuție referitoare la rolul statului este caducă. Evenimentele din ultimul timp, instabilitatea piețelor și intervențiile majore ale statelor pentru recuperare și stabilitate macroeconomică post-criză, schimbările politice care au loc în lumea occidentală, precum și alte evoluții globale au contrazis impresia de ordine naturală. Așadar, se cade să rediscutăm despre rolul statului în economie, despre revigorarea statului-națiune în politica internațională și să vedem ce posibile implicații poate avea în viitor.

Cuvinte cheie: stat-națiune, geopolitică, economie mondială, globalizare, economie națională

Clasificare JEL: F02, F5, F62, F68, N40

1. Introducere

Despre rolul statului în economie s-a discutat încă din perioada Renașterii, sec. XIV – XV. În mod surprinzător, abia recent discuția despre stat și piață s-a pus în mod antagonic, și anume pe parcursul sec. al XX-lea. ”Încă din Renaștere, statul avea rolul foarte important de a crea cadrul legislativ pentru buna funcționare a pieței, de a furniza standarde, infrastructură și sistemele de credit”(Reinert, 1999). Utilitatea statului s-a construit în jurul conceptului de ”bine comun”, o valoare pe care statul avea datoria de a o furniza societății. Din acest punct de vedere, statul renaștivist se definea ca ”activist și idealist”. Începând cu sfârșitul sec.al XVIII-lea, pe fondul interferării cu ”ordinea naturală” creată prin mecanismele pieței, rolul statului s-a tot redefinit, îndepărtându-se de cel de activist și idealist, considerându-se că imixtiunea statului în ordinea naturală este caracterizată de ”perversitate, inutilitate și periclitare”. (Hirschman, 1991)

Transformările care au avut loc în ultimele decenii, pe fondul efectelor globalizării, au condus și la presupunerea că entitățile statale existente, fundamentate ideologic pe conceptul de state-națiune în contextul revoluțiilor burgheze din secolele XVIII-XIX, ar fi în regres, ca și actor relevant pe scena globală. Filosofii bazate pe ordinea naturală au generat în ultimele decenii respingerea ideii de stat. ”Societatea contemporană se găsește prinsă în capcana dintre, pe de o

---

¹Cristian Moisoiu este cercetător științific III în cadrul Institutului de Economie Mondială, doctor în economie, iar prezentul articol este parțial cuprins în studiul de cercetare din planul anual de cercetare pentru 2016 al Academiei Române intitulat ”Noile caracteristici ale globalizării”, coord. Dr. Florin Bonciu

parte, individualismul extrem, mergând până la concepte anarhice de viață în afara societății, [...] iar pe de altă parte, dependența de un anumit standard de viață, acesta din urmă fiind de fapt un efect al sinergiilor dintre specializare, creștere economică și economii de scară, care să producă acel bine comun, specific economiei renaștentiste.”(Reinert, 1999)

În prezenta lucrare, vom trata pe scurt cauzele care readuc în prim-planul dezbaterii globale conceptul de stat-națiune, având funcții și rol bine stabilite în funcționalitatea echilibrelor economice, politice și societale.

Acest proces fiind încă în desfășurare, metoda de cercetare nu poate fi foarte riguroasă, de aceea ea se va fundamenta pe o analiză calitativă interdisciplinară, îmbinând cunoștințe și informații din sfera economiei, politicii, geopoliticii și securității.

Cercetarea nu pretinde să ofere o nouă definiție a rolului statului în societatea contemporană și economia globală, ci doar să marcheze momentul de inflexiune în relația dintre stat și economie, cu incidență asupra globalizării, dar și asupra factorilor de creștere și dezvoltare. Posibile implicații ale revenirii statului-națiune asupra economiei mondiale și ordinii economice internaționale se deschid ca noi teme de interes pentru cercetare. De asemenea, cercetările asupra modelelor de creștere și dezvoltare pot deschide noi perspective, în urma recentelor evoluții.

2. De la ”sfârșitul istoriei” la noul naționalism

Pacea de la Westphalia din 1648 este considerată de mulți teoreticieni ai relațiilor internaționale și istorici ca momentul care avea să marcheze începutul autodeterminării statelor naționale în Europa. Este un model de ordine internațională, care destructurează vechea organizare, axată pe imperialism, dinastii și religie și făcea tranziția către o ordine bazată pe negocierea între forțe de putere apropiată, incapabile să se anihileze una pe cealaltă și care căutau astfel să mențină un echilibru de forțe. Tratatul de pace respective institua suveranitatea, ”dreptul fiecărui stat de a-și alege propria formă de organizare internă și orientare religioasă”.(Kissinger, 2014)

După sfârșitul celui de-al doilea război mondial, marcat de implicarea decisivă a SUA în război, contrar politicii izolaționiste a acestora de până atunci, ordinea internațională avea să primească o nouă față, făcându-se trecerea ușor către organizații suprastatale, înființarea Organizației Națiunilor Unite, a Uniunii Europene, de tip integraționist, cea din urmă având mai mult decât un rol de organizație, cu o identitate proprie, instituții și politici proprii, statele membre cedând astfel o parte a suveranității lor. SUA, ca superputere militară dominantă se angaja în misiunea de menținere a acestei ordini și apărarea valorilor democratice și liberale în întreaga lume. Principiul echilibrului de forțe, care eșuase prin creșterea disproporționată a unor noi forțe imperialiste în Europa spre sfârșitul secolului al XIX-lea, a Germaniei cu precădere și pretențiile de extindere ale acesteia, a fost înlocuit de principiul liberal al interdependențelor între state, făcându-le astfel dependente de o formă de cooperare economică și comercială. *Pax americana* i s-a opus pentru ceva vreme Uniunii Sovietice. Ieșită și ea câștigătoare din cel de-al doilea război mondial, Uniunea Sovietică a fost pentru multă vreme considerată opozantul de care SUA aveau nevoie pentru a putea păstra balanța de forțe, pentru a putea crește economic și militar și a justifica

în fața propriului popor, de multe ori potrivit, volumul imens al cheltuielilor militare, necesare misiunilor de pace sau intervenționiste pentru schimbarea regimurilor politice în țări care amenințau ordinea liberală prestabilită. Proliferarea armelor nucleare, a războiului neconvențional, informațional sau comercial, a confruntării prin interpuși, a altor forme de constrângere politică s-au constituit într-un ”război rece”, cele două superputeri nefiind vreodată într-un conflict direct una cu cealaltă.

Odată cu prăbușirea blocului comunist din Europa de Est la sfârșitul anilor '80, începutul anilor '90, sferile de influență din perioada Războiului Rece dispăruseră și se părea că o superputere rămâne să gestioneze de una singură toate forțele de atracție și de respingere care constituie viața politică a planetei. ”Sfârșitul istoriei”, prezis de Fukuyama (Fukuyama, 1992)) ca rezultat al prăbușirii Uniunii Sovietice și deschiderii practic a drumului către globalizarea democrației liberale de tip occidental, lăsa frâu liber Statelor Unite în a-și exercita puterea de ”jandarm” mondial, de acțiune și coerciție în plan global. Anii '90 deschideau astfel o porțiță istorică înspre instituirea unei forme de guvernare globale, fără precedent până atunci. Începând de atunci, fenomenul globalizării a părut că intră într-o fază de creștere exponențială. Deschiderea economică și comercială a depășit praguri istorice, revoluția tehnologiei informațiilor și comunicațiilor s-a succedat cu repeziciune, Internet-ul, extinderea Uniunii Europene și a NATO către Europa de Est, boom-ul economic al Asiei de est și sud-est, în general, al Chinei și Indiei în special, creșterile fără precedent ale piețelor de capital și piețelor financiare, toate acestea au creat noi oportunități de creștere și dezvoltare, imposibil de ținut pasul la nivel instituțional, generând noi riscuri și provocări, totodată.

Aceste evoluții și efecte ale globalizării, aduseseră statul-națiune în postura de actor mai degrabă formal, pe scena relațiilor economice și politice internaționale, de partener tradițional și executant al unor direcții de acțiune și decizii peste puterea sa de comandă și control. Crizele cu care statul se confrunta, problemele interne ale acestuia, cele care țineau de structura economică inadecvată și necesitatea reformelor, crizele financiare și dezechilibrele macroeconomice, sărăcia și alte aspecte sociale au fost treptat redistribuite dinspre responsabilitatea exclusivă a guvernelor naționale către o formă de responsabilitate împărțită, a guvernelor și organizațiilor internaționale rezultate ale procesului global de negociere al pax americana, respectiv Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional, dar și a altor organizații/instituții și a corporațiilor transnaționale.

O serie de argumente vin în sprijinul afirmației că statul-națiune urma să se contracte până la epuizare și dispariție sub acțiunea forțelor globalizării, printre care:

- Incapacitatea instituțiilor naționale de a mai răspunde adecvat provocărilor societale, crizelor economice și factorilor globali,
- Creșterea ca relevanță, dar și ca putere economică a altor actori non-statali, de la corporații, organizații internaționale, până la instituții financiar-bancare și organizații non-guvernamentale,

- Dreptul internațional, care stabilea reguli clare pe care statele trebuiau să le respecte, precum și arbitrii care rezolvau litigiile dintre state, fapt ce avea să se finalizeze cu înghețarea frontierelor la un anumit *status quo*,
- Integrarea economică și/sau politică în forme de organizare suprastatală, precum Uniunea Europeană, forme care preiau din suveranitatea statelor-națiune,
- Localizarea, înghețarea sau limitarea amplitudinii conflictelor dintre state,
- Interconexiunile globale și spargerea granițelor prin tehnologie și telecomunicații.

Toate aceste condiții creau premisele ca rolul statului-națiune să fie trecut deja la pagini de istorie, post-modernismul venea cu o deschidere a societății globale inegalabilă până în prezent și cu promisiunea unei conviețuirii multiculturale, fundamentată etic și legal pe valorile liberale, respectiv pe Carta Națiunilor Unite a Drepturilor Omului.

Dar, acest model s-a dovedit în ultimele două decenii ca fiind de un idealism forțat și construit pe o rețea globală firavă și difuză de organizații ale societății civile, acceptate cu larghețe în țările occidentale, dar privite cu neîncredere și multe blocaje în societățile aflate în tranziție de la sisteme centralizate și neacceptate deloc în țările cu altfel de regimuri decât cel democratic.

Efectele negative ale globalizării au început să se manifeste din ce în ce mai intens, arătând de fapt care este amploarea slăbiciunilor sistemice și cărorora instituțiile existente nu au putut și nu pot să le facă față. Drept dovadă, odată cu manifestarea crizelor economice și financiare, a problemelor demografice, sociale și de securitate, a problemelor de mediu și schimbări climatice, vidul instituțional, jocurile de putere între marile puteri, canalizarea crizelor spre statele mai mici și socializarea pierderilor au demonstrat că mirajul societății deschise fusese ghidat pe așteptări eronate privind impactul pozitiv al factorilor globalizării, că instituțiile regionale și globale sunt deocamdată cu un rol mai mult sau mai puțin de fațadă, că atunci când sunt puse în discuție chestiuni de putere economică, alocarea resurselor, gestionarea crizelor, reducerea inegalităților sociale, statele-națiune tind să-și reintre în rol și primează interesele naționale în fața celor de grup.

Această realitate s-a văzut cel mai pregnant în urma crizei economice și financiare din perioada 2008 – 2009, în care statele puternice, precum și corporațiile bancare au reușit să difuzeze efectele crizei către clasa de mijloc și către statele mai mici, cu instituții slăbite, nepregătite și incapabile de a răspunde în mod adecvat, de a face față unor turbulențe financiare de asemenea ample. S-a constatat lipsa unor mecanisme de reglare și intervenție rapidă, dar și efectele unor dereglementări care au șubrezit sectorul financiar și capacitatea de reziliență a acestuia.

În plus, au apărut și alte simptome care au marcat întoarcerea geopoliticii în prim-planul relațiilor internaționale în ultimele două decenii, printre care enumerăm:

- Atacurile din SUA, în New York, din 11/09/2001, asupra turnurilor gemene ale World Trade Center, care au lovit sistemul american în plin, au reprezentat un moment de cotitură al politicii externe și de securitate americane, care a deschis un nou capitol de conflicte asimetrice și război contra terorismului, o sporire a prezenței militare a SUA în teatrele de operațiuni din Orientul Mijlociu, Afghanistan, Asia-Pacific și flancul estic al NATO,

- Creșterea economică fără precedent a Chinei, care în doar câteva decenii reușește să depășească puterea economică americană, fapt ce este privit de către liderii și analiștii americani ca o amenințare la adresa dominației economice a SUA,

- Consolidarea de noi centre de putere globală, precum grupul statelor emergente BRICS, compuse din Brazilia, Rusia, China, India și Africa de Sud, ghidate de interese comune și intenția de a contrabalansa puterea Statelor Unite sau a Uniunii Europene arată o manifestare graduală a intenției de schimbare a ordinii economice mondiale actuale și transformarea sistemelor internaționale create sub auspiciul pax americana. Printre acestea, amintim înființarea de către BRICS a Băncii Asiatice pentru Investiții în Infrastructură (AIIB), ca opusă FMI și a Băncii Noi de Dezvoltare, echivalentă Băncii Mondiale. China, ca cea mai mare putere în cadrul BRICS pune în discuție reforma sistemului monetar internațional și încearcă de mai bine de un deceniu avansarea monedei proprii, încă neconvertibilă, ca monedă de circulație internațională. Rusia, de asemenea, pune în discuție înființarea unui sistem de plăți internaționale paralel cu cel actual,

-Recentele implicări militare ale Rusiei, Iranului și altor puteri militare în conflicte deschise, în afara cadrului de referință al Consiliului de Securitate al ONU, în Ucraina și Siria, reflectă o reîntoarcere a acestor puteri la pretenții geopolitice pe scena internațională. Deși aceste puteri se găsesc la mare distanță de puterea militară a SUA sau de ce reprezenta URSS în perioada ”războiului rece”, aceste acțiuni progresive și coordonate, în anumite aspecte, denotă o contrabalansare a puterii militare a Americii, însoțită de o revigorare a politicii externe a marilor puteri. Consecința directă a redisputării zonelor de influență în Orientul Mijlociu, Europa de Est, Africa sau Asia Pacific denotă contestarea actualei ordini mondiale unipolare și direcția spre multipolarism,

- Brexitul, respectiv părăsirea Uniunii Europene de către Marea Britanie, ca urmare a votului exprimat de proprii cetățeni la referendumul organizat în iunie 2016, ridică semne de întrebare asupra unității, solidarității și chiar fundamentelor existențiale ale Uniunii, a redeschis un capitol ce părea că fusese închis, al redefinirii ei, al constituționalității și identității acesteia și raportarea față de statele membre,

- Curentele politice naționaliste și intrarea la guvernare în multe țări a partidelor considerate radicale, iliberale sau purtătoare a unor mesaje naționaliste (suverane), eurosceptice și anti-globalizare, în Europa și în SUA.

Aceste evenimente amintite mai sus creează contextul revenirii pe scena globală a statului-națiune, cu rol triplu(Reinert, 1999): a) de gestionare a dezechilibrelor interne și externe, prin instituții naționale puternice, b) de redistribuire a veniturilor și diminuare a impactului negativ al fenomenelor ample determinate de globalizare, care pot afecta ordinea socială sau standardul de viață al cetățenilor și c) de promotor al creșterii economice, prin crearea avantajului comparativ, investiții în infrastructură, educație, sănătate și alți factori de creștere.

Se conturează treptat trei planuri pe care statul-națiune își construiește reintrarea pe scenă: politic, economic și social.

În plan politic, rezultatele alegerilor din SUA din noiembrie 2016 și victoria lui Donald Trump, asimilat de alegători în timpul campaniei electorale ca fiind un personaj exterior mediului politic, anti-sistem și anti-globalizare, cu un puternic discurs izolaționist și naționalist, reprezintă un semnal dat elitelor globale de către cetățean, fie el american sau european (occidental), că nu mai este dispus să suporte *in blanc* costurile globalizării și că acceptă mai degrabă o soluție de compromis care îi pune în balanță libertățile economice și deschiderea societății cu anumite forme de siguranță și încredere, pe care i le dă autoritatea statului și apartenența națională. Chiar dacă Trump a câștigat alegerile din postura de candidat al Partidului Republican, pe fond, rezultatul alegerilor este reacția populară față de dezechilibrele pe care le generează globalizarea. Pe tot parcursul campaniei, discursul lui Trump s-a conturat în jurul sloganului "*Make America Great Again*", atacând relocalizarea industriei americane (mult timp fundamentul clasei de mijloc) în China și Mexic și valul imigraționist din SUA, denunțând acordurile de liber schimb semnate de Obama și promițând o politică intervenționistă și izolaționistă. Mesajul anti-sistem este unul anti-globalizare. Mulți oameni ale căror venituri nu au crescut, ba chiar s-au redus în ultimii 25 de ani, pe fondul relocalizării industriilor în țări cu un cost al forței de muncă mai redus, capitalizarea efectelor globalizării doar de către o categorie socială privilegiată, cu acces la informație și cunoștințe avansate, egoismul exacerb care a adus întreaga lume într-o criză financiară majoră și ale cărei pierderi au fost socializate către cei cu venituri medii și mici și neasumate de către cei care au generat-o, sunt câteva dintre cauzele pierderii încrederii cetățenilor în instituții și în capitalism chiar, modelul economic dominant în ultimii 150 de ani.

La nivelul Uniunii Europene, noua mișcare naționalistă a prins contur și se rostogolește cu repeziciune. După ce partidele cu o platformă națională suverană au prins elan, în contextul efectelor crizei economice, acestea au reușit să ajungă la guvernare și să domine spectrul politic în mai multe țări, precum Grecia, Ungaria și Polonia. În prezent, 84 din cele peste 700 de mandate de europarlamentari în Parlamentul European sunt deținute de reprezentanți ai partidelor eurosceptice sau naționaliste. Marea Britanie a decis în iunie 2016 ieșirea din Uniunea Europeană, în urma rezultatului unui referendum privind apartenența, ieșire care a fost susținută puternic de partidul naționalist și eurosceptic UKIP. În Franța, Austria, Olanda, Italia, Spania și chiar Germania, partidele cu o platformă eurosceptică și națională sunt în creștere în preferințele alegătorilor, chiar dacă pe moment partidele tradiționale eurocentrice sunt fie la guvernare, fie au încă un procentaj însemnat al electoratului stabil. Președintele Partidului Lege și Justiție aflat la guvernare în Polonia, Jaroslaw Kaczynski, susține că proiectul european nu mai poate rezista decât prin întărirea statului-națiune și pentru aceasta, Uniunea Europeană trebuie să abandoneze ideea federalizării. (Euractiv, 2016) O astfel de viziune este susținută și de Francois Fillon, candidatul partidului republican (UMP) la președinția Franței, poziție care va fi disputată la alegerile generale de anul viitor. Tema de campanie se anunță a fi tocmai viitorul politic al Franței și al Uniunii Europene, în condițiile în care sondajele de opinie o dau ca a doua favorită pe reprezentanta partidului eurosceptic și naționalist Frontul Național, respectiv Marine Le Pen.

La consolidarea tendinței naționaliste a ”contribuit” și criza refugiaților, care a avut momentul culminant în vara anului 2015 și care a cunoscut o puternică reacție negativă din partea anumitei părți a populației din țările europene afectate. Pentru a preîntâmpina și rezolva problema imigranților, Consiliul European a luat decizia alocării de cote de refugiați pentru statele membre. Decizia însă nu a fost bine primită în multe dintre state, în special cele din Estul Europei, unele țări refuzând categoric alocarea cotelor.

Raționamentul economic prin care curentul naționalist poate deveni dominant în Europa este următorul: globalizarea, prin forma liberalizării piețelor, a circulației capitalului și muncii, a generat piețe puternic distorsionate prin dominarea politicului de către conglomeratele de corporații. Concentrarea capitalului, monopolurile de stat și monopolurile naturale, plus celelalte forme anticoncurențiale dominante au ajuns să impună regulile de funcționare, implicându-se și influențând direct procesul legislativ și de guvernare, concomitent cu reducerea statului la funcția minimală. Sub diverse forme de influențare a decidentului politic au obținut astfel o legislație de proprietate favorabilă, ajutoare de stat, politici fiscale favorabile, iar prin tehnici și instrumente corporative, respectiv optimizări fiscale, contabilitate creativă, offshore etc. au reușit să deturneze mare parte a profitului înspre țările de origine sau înspre dividendele plătite acționarilor, eludând astfel bugetul de stat. Ordinea aceasta funcționează doar în logica deschiderii economice a statelor și regiunilor, în speță existența și preeminența acordurilor de liber schimb și libera circulație a capitalului. Odată cu răsturnarea ordinii și revenirea la rampă a unor națiuni, încheierea de noi acorduri de liber schimb pare că se suspendă pe termen nedefinit, iar corporațiile ar reintra într-un regim de apartenență națională. Inevitabil, așadar, pentru a răspunde echidistant, în sensul menținerii echilibrului de piață și a pozițiilor lor concurențiale, corporațiile ”europene” vor solicita protecția statelor, în cazul în care companiile americane vor beneficia de protecție.

Uniunea Europeană nefiind o uniune politică, regulile UE nepermițând măsuri protecționiste, va deveni secundară în aria de interes pentru marile companii transnaționale. Drept urmare, corporațiile germane, franceze, italiene ar putea încuraja instalarea de guverne politice naționaliste, în cazul în care politica americană ar deveni puternic protecționistă.

Dar care este promisiunea care îi determină pe alegători să-și îndrepte atenția spre discursul naționalist? Privind generic, problemele cu care se confruntă societatea, generate de globalizare, își găsesc în rațiunea publicului soluția în acțiunea intransigentă și rapidă a statului. Economia și guvernarea sunt percepute de publicul larg astăzi ca metode, inginerii de sistem, făcute să prospere categoriile privilegiate ale societății, incluzând aici managerii acestor sisteme. Dovadă stau sondajele de încredere ale populației în instituții, efectuate la nivel național sau european, aflate într-un continuu declin.(European Commission, 2016) Dacă aceste mecanisme nu generează bunăstare pentru toată lumea, echitate socială, încredere în instituții și în valori, atunci ordinea socială se cere a fi înlocuită. Discursul naționalist nu promite așadar să rezolve problemele globalizării, ci să temporizeze globalizarea. Care ar putea fi însă mecanismele prin care mai poate fi suspendat un proces care a generat atât de multe interdependențe și atât de intense? Sunt întrebări la care viziunea unei lumi a națiunilor nu pare să răspundă în mod direct.

O nouă ordine socială apare ca fiind posibilă, dar ea va trebui să plece de jos în sus și nu de sus în jos, de la oligarhie, marile corporații și marile centre de putere. Viziunea sustenabilă a societății pornește de la premisa că omul este mai mult decât o resursă, iar potențialul său creator trebuie să fie valorizat prin modelele economice și sociale. De aceea, inovarea sau progresul tehnologic nu poate rămâne doar la nivelul de factor de creștere și de competitivitate. Inovarea este utilă doar în măsura în care este și acceptabilă social. Implicarea cetățenilor în procesul inovativ devine obligatorie, pentru ca printre efectele de multiplicare ale inovării să se regăsească și o mai bună educație, la sănătate, acces la cunoaștere și îmbunătățirea calității vieții. Este statul-națiune cadrul în care poate avea loc acest proces?

Întoarcerea statului-națiune reprezintă pentru mulți adepți ai ideologiilor societății deschise un regres de la girarea normelor și valorilor liberale democratice pe care civilizația occidentală este construită. Paradoxal însă, inclusiv grupurile cu orientare socialistă își doresc o formă de garantare a păcii și justiției sociale care să fie asigurată prin instituțiile statului, ceea ce se traduce prin corectarea erorilor pieței și ingerințe în mecanismele create de piețe și protejate de stat, dar cu mențiunea prezervării deschiderii și cultivării societății globale și valorilor multiculturale.

3. Concluzii

Acest articol face o scurtă incursiune în istoria relațiilor internaționale, încercând să prezinte, în principal din perspectiva ordinii economice internaționale, potențialul revenirii curentului naționalist în prim-planul acestor relații, care ar fi impactul acestei reveniri asupra ordinii actuale și tendinței dominante a globalizării.

Odată cu prăbușirea blocului comunist și a URSS la sfârșitul anilor '80, începutul anilor '90, mulți economiști s-au grăbit să anunțe "Sfârșitul istoriei", o perspectivă în care o singură superputere, SUA, rămânea să gestioneze globalizarea democrației liberale de tip occidental. Evoluțiile ulterioare ale globalizării aduseseră statul-națiune în postura de actor mai degrabă formal, pe scena relațiilor economice și politice internaționale, de partener tradițional și executant al unor direcții de acțiune și decizii peste puterea sa de comandă și control. Alți actori au venit în prim-plan și alți factori ai globalizării făceau ca rolul statului să fie suprimat rapid, redus fiind la un stat minimal. Deschiderea societății globale era inegalabilă și venea cu promisiunea unei conviețuiri multiculturale, fundamentată etic și legal pe valorile liberale.

Dar, acest model a devenit tot mai contestat de multe categorii sociale, nedefinite ca favorabile unor doctrine politice tradiționale, ci mai degrabă din toate acestea la un loc și având ca numitor comun asimilarea negativă a efectelor globalizării.

Mai multe evenimente recente, simptome mai degrabă ale cauzelor economice și sociale, creșterii inegalităților, sărăciei și conflictelor între clase sociale, creează contextul revenirii pe scena globală a statului-națiune, cu rol de gestionare a dezechilibrelor interne și externe, prin instituții naționale puternice, de redistribuire a veniturilor și diminuare a impactului negativ al fenomenelor ample determinate de globalizare și de promotor al creșterii economice, investiții în infrastructură, educație, sănătate etc.

Cercetarea a arătat că se conturează treptat trei planuri pe care statul-națiune își construiește reîntrarea pe scenă: politic, economic și social. În plan politic, stau evoluțiile recente în sfera politică din America de Nord și Europa.

La consolidarea tendinței naționaliste a ”contribuit” și criza refugiaților, care a avut momentul culminant în vara anului 2015 și care a cunoscut o puternică reacție negativă din partea anumitei părți a populației din țările europene afectate.

Din punct de vedere economic, naționalismul s-ar manifesta cel mai puternic dacă anumite corporații ”europene”, instituții financiare sau industrii vor solicita protecția statelor, în cazul în care companiile americane vor beneficia de protecție.

Mișcarea naționalistă nu își propune să rezolve problemele globalizării, ci să o temporizeze. Care ar putea fi însă mecanismele prin care mai poate fi suspendat sau temporizat un proces care a generat atât de multe interdependențe între țări și atât de intense? Aceasta rămâne o întrebare deschisă, care poate ar merita cercetată pe mai departe.

Referințe bibliografice

- Euractiv. (2016, 6 24). *Poland urges 'new EU treaty' based on nation states*. Preluat de pe Euractiv: <https://www.euractiv.com/section/future-eu/news/poland-urges-new-eu-treaty-based-on-nation-states/>
- European Commission. (2016). *Eurobarometer 85. Public opinion in the European Union*. Brussels: European Commission.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
- Hirschman, A. (1991). *The Rhetoric of Reaction. Perversity, Futility, Jeopardy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kissinger, H. (2014). *World Order*. New York: Penguin Books Limited.
- Reinert, E. S. (1999). The Role of the State in the Economic Growth. *Journal of Economic Studies*, 26(4/5), 268-326.